

Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A082 Blauwe Kiekendief² *Circus cyaneus*, broedvogel **DEFINITIEF (4 november 2022)**

Deze bouwsteen richt zich op de Blauwe Kiekendief als broedvogel in Nederland. De Blauwe Kiekendief is een broedvogel van structuurrijke duinen, moerasgebieden en uitgestrekt agrarisch gebied, met name in het noorden van het land. De soort broedt op de grond. Waarschijnlijk trekken de Nederlandse broedvogels niet ver weg in de winter en dan krijgen ze gezelschap van soortgenoten uit het hoge noorden van Europa. Het voedsel bestaat voornamelijk uit kleine vogels, muizen en (jonge) Konijnen. Het internationaal belang van de Nederlandse populatie is gering, van de Europese en EU-populatie broedt minder dan 0,1% in ons land.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van 250 paren.</i>	250 paren
Voorstel nieuw landelijk doel voor 2030 (tussendoel) <i>Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van 20 paren, waarmee een verbeterde Staat van Instandhouding wordt gerealiseerd doordat de achteruitgang is gestopt.</i>	20 paren
Voorstel nieuw landelijk doel voor 2050 (tussendoel) <i>Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van 50 paren, waarmee een duidelijke toename wordt gerealiseerd.</i>	50 paren
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	120 paren
Huidige populatieomvang <i>Aantal broedparen in de periode 2015-2020.</i>	10 paren

Voorstel voor regionale opgave

Het aantal vogels per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2030 en 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁴ van Rijkswaterstaat (RWS). Het voorgestelde landelijke doel voor 2030 en 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (landelijk doel voor 2030 en 2050 bedraagt resp. 20 en 50 paren terwijl in de actuele situatie ca. 10 paren aanwezig zijn), is er ook een regionale opgave om een gunstig populatieniveau te bereiken. Alhoewel het grootste aandeel van de (kleine) populatie nu in Groningen broedt (akkers Oldambt) is de potentie met name gelegen in het herstel van de voormalige populaties op de Waddeneilanden, naast een opbouw van populaties in grootschalige akkergebieden in Groningen en Flevoland. Opgaven in de zuidelijke provincies worden niet kansrijk en haalbaar geacht zodat herstel vooral kansrijk is in Friesland, Noord-Holland en Groningen.

¹Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

²Genoemd in Bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel.

³Het vigerend landelijk doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Blauwe Kiekendief als broedvogel voor 2030 en 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2030	Voorstel regionale opgave 2050
Groningen	5	47%	onzeker	7	15
Noord-Holland	3	33%	matige afname	3	6
Friesland	2	20%	onzeker	8	25
Flevoland	<1	<1%	onzeker	2	4
Drenthe	<1	<1%	onzeker	behoud geschikte broedlocaties	behoud geschikte broedlocaties
Landelijk	10	100	matige afname	20	50

Prioritering

De afname is zodanig sterk dat de Blauwe Kiekendief als broedvogel uit Nederland dreigt te verdwijnen. Om het tij te keren ligt het voor de hand om:

- de voedselsituatie op de Waddeneilanden te verbeteren omdat daar tot voor kort het leeuwendeel van de paren broedde. Dat vereist ook beheerkeuzes omdat het huidige begrazingsbeheer nu nog leidt tot (verdere) kwaliteitsvermindering van het broedgebied.
- kleinere opgaven liggen op het vasteland zoals behoud van het broedgebied in Oost-Groningen en in en rond de Oostvaardersplassen. Een succesvolle aanpak zal daar gericht moeten zijn op het verbeteren van de foerageeromstandigheden in de ruime nestomgeving, rekening houdend met de grote actieradius van de soort.
- de omvang van geschikte foerageergebieden in het broedseizoen en de benodigde hoeveelheid beschikbare prooien wordt in alle broedgebieden beschouwd als een storende kennisleemte.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Blauwe Kiekendief als broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	zeer ongunstig
Staat van Instandhouding	zeer ongunstig

Het verspreidingsgebied heeft een sterke krimp laten zien en ook de populatietrend duidt op de lange termijn op een sterke afname, meer recent een matige afname. De huidige populatieomvang bevindt zich ook ver onder de gunstige referentie voor de populatie, gebaseerd op de periode waarin de populatie in een Gunstige Staat van Instandhouding verkeerde. Bij de Blauwe Kiekendief is dit de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (zie uitleg box 1, tabel 2, figuur 1). Lagere waarden dan de ‘Directive Value’ rond 1980 kunnen geen passende referentie zijn omdat die niet in lijn zijn met de bedoeling van de Vogelrichtlijn (zie figuur 1 voor deze waarden). Het leefgebied is eveneens als zeer ongunstig beoordeeld vanwege sterk verslechterde kwaliteit. Omdat de soort op de rand van uitsterven staat en het behoorlijk lang zal duren voordat de populatie zich zal kunnen herstellen is ook het toekomstperspectief als ‘zeer ongunstig’ ingeschat. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI ook als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld.

Box 1. Generieke uitleg referentiewaarde

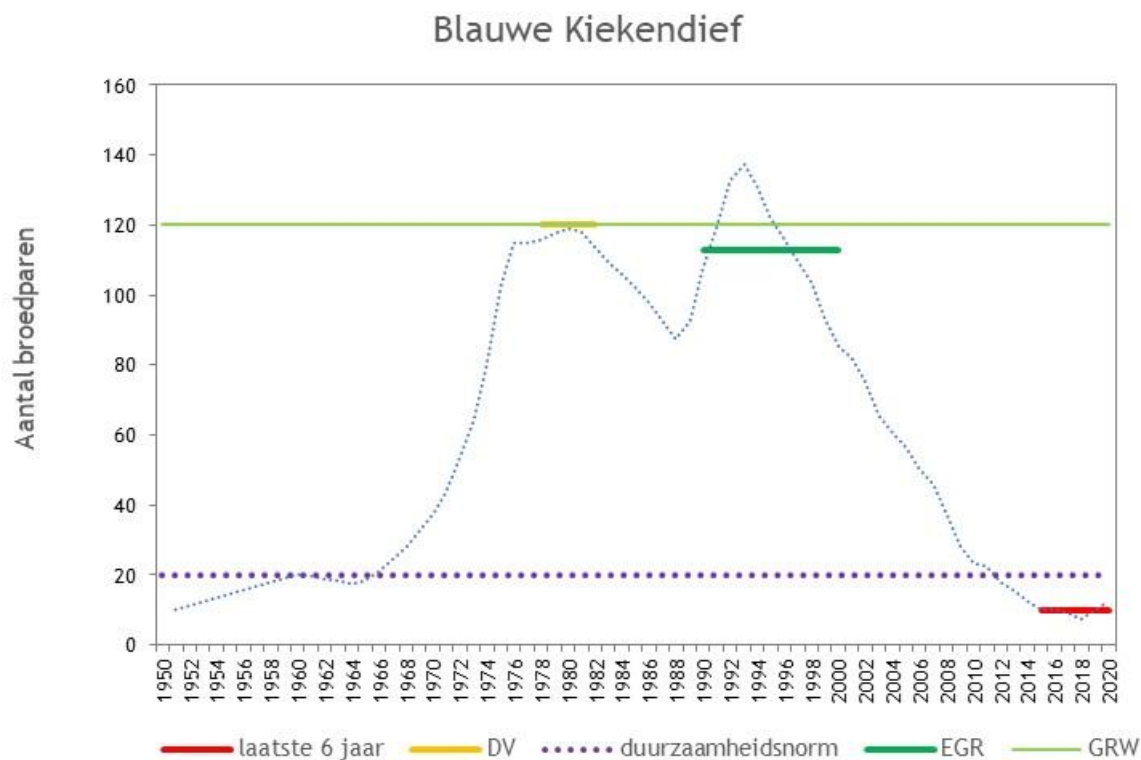
De populatietrend is in belangrijke mate sturend bij het vaststellen van de SvI. Daarnaast dient aan een Gunstige Referentiewaarde te worden getoetst:

- De *Gunstige Referentiewaarde* (GRW) (ofwel *Favourable Reference Value -FRV-*) schetst de gezonde ecologische toestand van de soort. Daarbij geldt als beginsel de situatie rond 1980. Dat is het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, de *Directive Value* (DV). Een afname na inwerkingtreding strookt niet met de bedoeling van de Vogelrichtlijn.
- Indien de situatie rond 1980 aantoonbaar niet gunstig was (bijvoorbeeld na een grote afname of als de soort daarna een herstel liet zien), dan wordt gekeken naar een *Ecologische Gunstige Referentie* (EGR). In een groot aantal gevallen zijn dat voor broedvogels de jaren vijftig zoals ook vastgesteld als referentie voor de Rode Lijst. In andere gevallen (bijvoorbeeld na een herstel) kan dit echter ook ná 1980 zijn.
- In het geval de EGR op 1950 wordt gesteld dan wordt de GRW bepaald op 90% van de toenmalige populatiestand, waarmee o.a. rekening wordt gehouden met natuurlijke fluctuaties rond deze stand; doorgaans is pas bij een afname van meer dan 10% over een lange-termijn (30 jaar) sprake van een significante afname.
- Bij onomkeerbare omstandigheden, kan de GRW naar beneden worden bijgesteld. Daarvan is bijvoorbeeld sprake bij soorten van boerenland; sinds 1960 is hier sprake van 16% afname door bebouwing.
- In sommige gevallen zijn zowel de EGR als de DV niet goed bruikbaar, bijvoorbeeld als de EGR niet kan worden bepaald, omdat er geen stabiele gunstige periode te definiëren is, omdat de populatie zich rond 1980 in een dalperiode bevond, of omdat een soort zich recent gevestigd heeft. Dan wordt teruggevallen op een duurzaamheidsnorm (alleen broedvogels) of het gemiddelde over de laatste zes jaar (nieuwe soorten). De duurzaamheidsnorm is een waarde waaronder de soort niet meer duurzaam in Nederland kan voortbestaan.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2015-2020	10 (7-13) paren
Beoordeling korte termijntrend	2009-2020	matige afname (7% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1990-2020	sterke afname (10% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	DV	120 paren

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde (GRW)’ voor de populatie van de Blauwe Kiekendief als broedvogel is bepaald. Weergegeven zijn de Ecologisch Gunstige Referentietoestand (groen, EGR), de periode rond 1980, bij de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (geel, DV = Directive Value), de duurzaamheidsnorm (paars), de huidige populatieomvang (rood) en de GRW (lichtgroen). De blauwe stippellijn geeft de aantalsontwikkeling (aantal broedparen) weer van 1950-2020. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar Vogel et al. (2021).

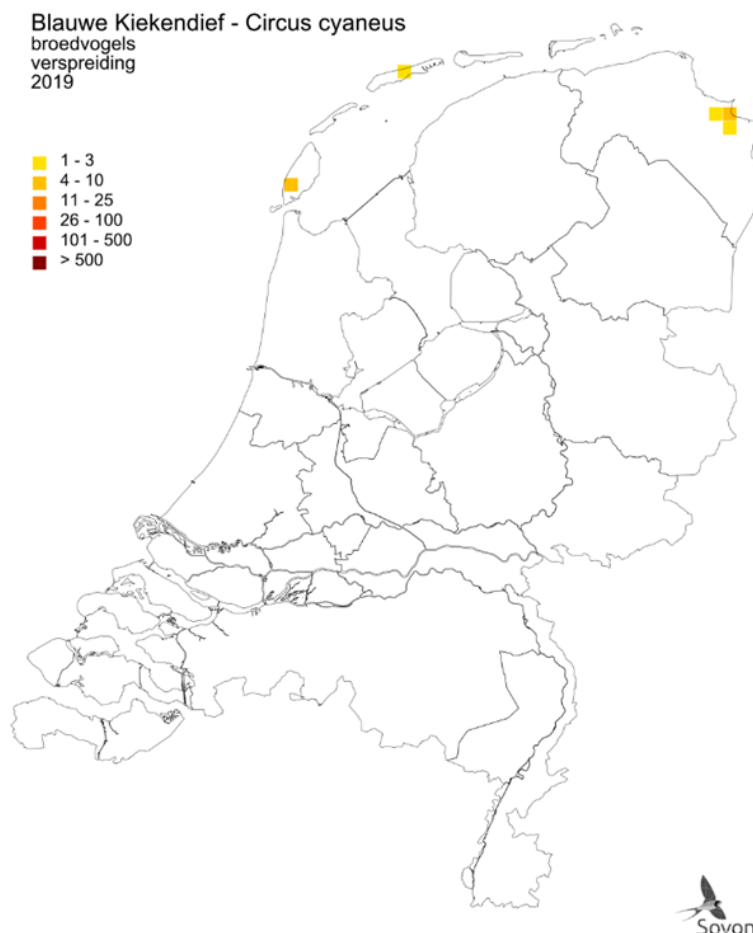
2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 120 paren. Afgezet tegen het huidige aantal (rond de 10 paren) betekent dit dat er een forse landelijke opgave is.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

De opgave is met 120 paren veel hoger dan de huidige stand. Wel is het zo dat dit veel minder is dan het eerder geformuleerde doel uit 2006 van 250 paren. Tot in de jaren negentig van de vorige eeuw was de Blauwe Kiekendief een vrij algemene soort op bijna alle Waddeneilanden. De Blauwe Kiekendief is van oudsher een broedvogel van het gevarieerde duinlandschap van de eilanden. In de jaren tachtig kwamen hier zo'n 100 broedparen voor. Inmiddels is de soort bijna verdwenen en resteren nog enkele broedparen op Terschelling, Texel en Vlieland. Een recente ontwikkeling, die zich ook elders in West-Europa afspeelt is het broeden in grootschalige akkergebieden. Daarmee lijkt de Blauwe Kiekendief de andere twee soorten kiekendieven in ons land te volgen. Met name de Grauwe Kiekendief komt in hoofdzaak in (Groningse) akkers voor. Deze ontwikkeling biedt kansen voor een herstel van de populatie van de Blauwe Kiekendief in met name de noordelijke akkergebieden. Het bereiken van de uiteindelijke gunstige referentiewaarde zal gezien de geringe huidige populatie-omvang van 10 paren lang gaan duren. Daarom zijn veel lagere tussendoelen gesteld die uitgaan van een langzaam, maar gestaag herstel.

Figuur 2. Broedverspreiding van de Blauwe Kiekendief in 2019. Weergegeven is het aantal broedvogels per atlasblok (5x5 km) (Sovon 2021).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

In tabel 3 staan de knelpunten genoemd die voor de soort van belang zijn.

Tabel 3. Drukfactoren die een GSvl van de Blauwe Kiekendief als broedvogel in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is.

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FA1	Vermesting (bodem, water), incl. N-depositie (NOx en NH3)	M	deels	ja
FA11	Klimaat en zeespiegelstijging	onduidelijk	onduidelijk	nee
FA7	Verdroging (bodem)	M	ja	ja
FB2	Natuurlijke begrazing	H	ja	ja
FB3b	Concurrentie	M	deels	nee
FB5	Spontane ontwikkeling (successie)	H	ja	ja
FD1	Verstoring door aanwezigheid (recreatie, honden, scheepvaart, vliegbewegingen)	M	ja	ja
FT1	Natuur- en landschapsbeheer (beheermaatregelen)	H	ja	ja
FD9	Schaalvergroting, intensivering agrarisch gebruik, verandering vruchtgebruik	H	deels	nee

- *Vermesting*: een toegenomen stikstofbelasting zorgt met name in de traditionele broedgebieden op de Wadden voor een toegenomen vergrassing en versnelde successie waardoor de beheerders zich genoodzaakt zien om in te grijpen waarbij de maatregelen vaak averechts uitpakken voor de Blauwe

Kiekendief omdat het aanbod aan geschikte nestlocaties afneemt. Niet ingrijpen heeft echter ook negatieve gevolgen.

- *Klimaat*: er zijn geen concrete aanwijzingen dat klimaatveranderingen een rol spelen bij de ontwikkelingen van de Nederlandse broedpopulatie, al kan dat niet geheel worden uitgesloten.
- *Verdroging*: natte duinvalleien bieden goede foerageer- en broedkansen voor de Blauwe Kiekendief. Door verdroging raken deze geleidelijk ongeschikt.
- *Natuurlijke begrazing*: in veel duingebieden neemt de begrazing toe om daar de (door stikstofdepositie versnelde) vergrassing en verruiging tegen te gaan. De afname van de Nederlandse broedpopulatie lijkt vooral te maken te hebben met een toegenomen sterfte van jonge vogels na het broedseizoen (van Turnhout *et al.* 2013). Een waarschijnlijke verklaring is een gebrek aan voedsel zoals muizen. Bijna alle muizensoorten reageren negatief op begrazing. Wanneer geen delen worden uitgerasterd kan begrazing in de duinen ook een negatief effect hebben op het broedbiotoop. In enigszins vergraste vegetaties bereiken Veldmuizen en Noordse Woelmuizen de hoogste dichtheden (van Oosten *et al.* 2010). Juist dit voor Blauwe Kiekendieven favoriete tussenstadium staat in de duinen onder druk, door voortgaande vegetatiesuccessie enerzijds of te intensieve begrazing anderzijds.
- *Concurrentie*: door de toename of komst van een aantal concurrenten treedt met name op de Waddeneilanden voedselconcurrentie op met Bruine Kiekendief en mogelijk ook Buizerd en Havik (van Turnhout *et al.* 2013).
- *Spontane ontwikkeling (successie)*: in de Waddenduinen, waar een deel van de populatie ook na het broedseizoen blijft, zijn Konijnen sterk afgenomen als gevolg van virusziekten en vergrassing, en daarmee is ook het stapelvoedsel voor de Blauwe Kiekendief afgenomen. Verruiging van korte, open vegetaties wordt versneld door stikstofdepositie (Bobbink *et al.* 2012). Tevens lijken op de Waddeneilanden randzones van bos en duin minder geschikt door voortgaande verstruiking.
- *Verstoring*: een toegenomen recreatiedruk, ook weer op de Waddeneilanden, heeft mogelijk gevolgen voor het broedsucces. Tevens zullen paartjes zich niet vestigen in gebieden die een grote mate van verstoring kennen door recreatie.
- *Natuur- en/of landschapsbeheer*: dit houdt vooral verband met de eerder genoemde begrazingsproblematiek maar maakt nogmaals duidelijk dat beheerders een grote rol spelen, zeker op de Waddeneilanden, voor het geschikt houden van voedselrijke gebieden voor de Blauwe Kiekendief (en Velduil). Dat heeft niet alleen te maken met (woel)muizen, maar ook met de situatie met het Konijn, ook een belangrijke prooi.
- *Schaalvergroting en intensivering landbouw*: dé sleutel voor het behoud en herstel van de Nederlandse populatie van de Blauwe Kiekendief ligt waarschijnlijk in het boerenland. Zowel de overleving van de jongen als die van de adulten (in recente tijd) is afgenomen in de niet-broed periode (van Turnhout *et al.* 2013, Vogelbescherming Nederland 2021). Dat heeft waarschijnlijk te maken met de slechte voedselsituatie in het agrarisch gebied waar ze op dat moment van afhankelijk zijn. Door intensivering van de landbouw zijn veldmuizenpopulaties in het agrarisch gebied de afgelopen decennia gedecimeerd, en dat geldt ook voor veel zangvogelpopulaties (Bijlsma *et al.* 2001). Kansen liggen er ook, zo maken de succesvolle broedgevallen in het Oldambt duidelijk.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- Maatregelen moeten zich zowel op de Waddeneilanden als in het agrarisch gebied richten op een verbetering van de voedselsituatie.
- Tegengaan van successie van open landschappen door het toelaten van meer natuurlijke dynamiek is op lange termijn een belangrijk beschermingsmiddel.
- Op de Waddeneilanden dient via uitgekiende begrazingsprogramma's zowel de doelstelling van het terugdringen van successie als het behoud van gunstige broedplekken en foerageerplekken voor de Blauwe Kiekendief te worden behaald. Het betekent vooral dat er gevarieerd moeten worden met begrazing (jaarrond en drukkibgrazing bijvoorbeeld) op vrij kleine schaal.
- In het agrarisch gebied kunnen vogelakkers buiten het broedseizoen voor de Blauwe Kiekendief een voldoende prooiaanbod garanderen. Zoals de ontwikkelingen in grootschalige akkergebieden hier en elders in Europa laten zien (Oldambt, Frankrijk), kan de Blauwe Kiekendief een toekomst hebben in het agrarische gebied als broedvogel. Daartoe zal een combinatie nodig zijn van nestbescherming en het aanbieden van geschikt foerageergebied (Vogelbescherming Nederland 2021).

Regionale verschillen

Overall speelt het probleem van voedselgebrek omdat zich dit voornamelijk voltrekt buiten het broedseizoen. Dat maakt het probleem ook lastiger op te lossen omdat onze vogels deels vertrekken tot ver over de landsgrenzen waardoor we voor deze individuen geen directe verbetering kunnen realiseren tenzij zou blijken dat de wegtrek samenhangt met de lokale voedselsituatie hier in Nederland.

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

- De Blauwe Kiekendief is samen met de Velduil speerpunt van een beschermingsprogramma van Vogelbescherming Nederland samen met Sovon en het Grauwe Kiekendief-Kenniscentrum Akkervogels. Er worden zeker op de Waddeneilanden en in akkergebieden in Groningen veel initiatieven genomen om de soort te ondersteunen.
- Het nationaal Programma Landelijk Gebied en het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) bieden kansen op uitbreiding en kwaliteitsontwikkeling van leefgebied van de Blauwe Kiekendief.

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

In Europa is de Blauwe Kiekendief niet bedreigd. Volgens de laatste stand van zaken zijn er tussen de 10.000 en 15.000 broedparen in de EU en 56.000 tot 87.000 broedparen in Europa waarvan ongeveer de helft in Europees Rusland (BirdLife International 2021). In veel landen van West-Europa, Oost- en Noord-Europa neemt de soort echter af. Dat gaat zo snel dat inmiddels ook in grote delen van het areaal gaten beginnen te vallen (Keller *et al.* 2020).

Kennisleemtes

Onduidelijk is waar precies de Nederlandse Blauwe Kiekendieven overwinteren en waar en of er inspanningen om de voedselsituatie in de winter in alleen Nederland soelaas gaan bieden. Tevens is kennis nodig over de benodigde omvang en kwaliteit (bijv. prooidichtheden) van foerageergebieden voor de Blauwe Kiekendieven, zowel in maar zeker ook buiten de broedtijd. Verbeterde foerageeromstandigheden moeten leiden tot een verbeterde overleving van eerstejaars en adulte dieren.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2030 en 2050

Alleen een gerichte en aanzienlijke inspanning in de bestaande leefgebieden kan er voor zorgen dat de soort in Nederland behouden blijft. Als dat lukt dan is een voorzichtige groei naar 20 paren in 2030 haalbaar. Met een jaarlijkse groei van zo'n 5% is ook een stand van 50 paren in 2050 haalbaar. In principe is er ruim voldoende potentieel broedgebied aanwezig in Nederland om die aantallen te herbergen.

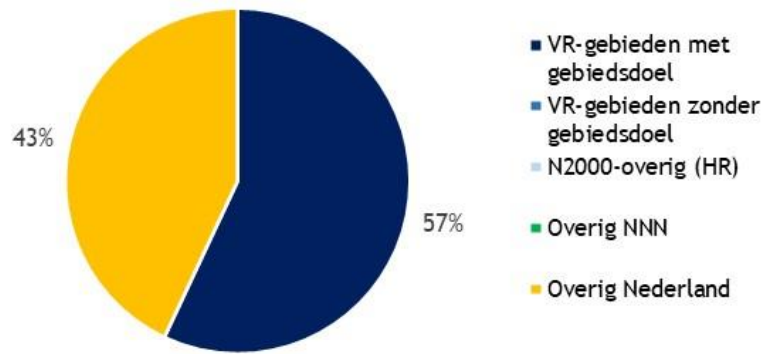
3. Advies landelijk doel en tussendoelen

De omvang van de Gunstige Referentie Populatie is bepaald op 120 paren. De korte- en lange termijn-trend zijn echter negatief en ook de ontwikkelingen in omringende landen zijn niet bepaald florissant. Een uiteindelijk te behalen aantal van 120 paren is vooralsnog een stip op de horizon, vandaar dat beter gewerkt kan worden met een realistischer (korte termijn) doel om de achteruitgang te stoppen en in 2030 een aantal van 20 paren na te streven. Indien dat lukt dan is uitbreiding naar 50 paren in 2050 ook haalbaar en redelijk.

IV. Regionale opgave

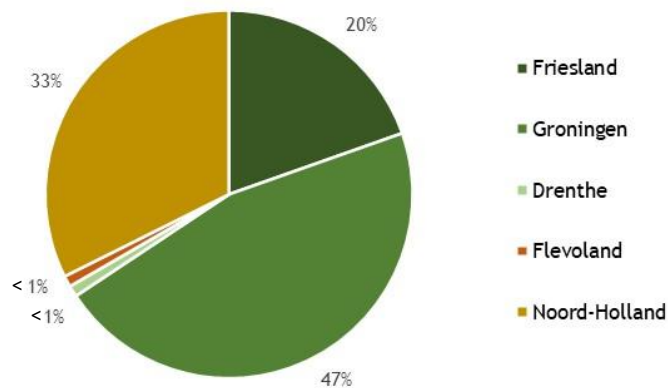
1. Actueel voorkomen

Iets meer dan de helft van de huidige populatie van de Blauwe Kiekendief broedt in Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort. Door het verschijnen van de soort in akkergebieden (Oldambt) is een groot deel van de populatie inmiddels daar te vinden.

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2015-2020) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de Blauwe Kiekendief als broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrictlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. De noordelijke provincies herbergen het gros van de (kleine) Nederlandse subpopulatie. Door het voorkomen in het Oldambt speelt tegenwoordig de provincie Groningen een voorname rol. De regionale opgaves liggen dan ook in het noorden van het land waarbij met name de potentie in Friesland groot is (Waddeneilanden), hier dient een groot deel (>50%) van de landelijke opgave te worden gerealiseerd naast Noord-Holland (Texel) en Groningen.

Figuur 4. Aanwezigheid van de Blauwe Kiekendief als broedvogel in de afgelopen zes jaar (2015-2020) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

Tabel 4. De belangrijkste broedgebieden van de Blauwe Kiekendief in de periode 2015-2020 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie is indicatief weergegeven. VR = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied, VR* = VR-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Blauwe Kiekendief als broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), NNN = Natuurnetwerk Nederland (indien >5%), overig = overig Nederland, rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Aantal (paren)	Aandeel in NL	IHD (paren)
Oldambt	overig	Gr	4	40%	-
Duinen en Lage Land Texel*	VR*/HR	NH	3	33%	20
Duinen Terschelling*	VR*/HR	Fr	2	20%	40
Duinen Vlieland*	VR*/HR	Fr	<1	<1%	9
Flevoland (excl. OVP)	overig	Fl	<1	<1%	-
Bargerveen*	VR*/HR	Dr	<1	<1%	1
Duinen Ameland*	VR*/HR	Fr	0	0%	20
Waddenzee*	VR*/HR	Fr	0	0%	3
Oostvaardersplassen*	VR*	Fl	0	0%	4
Duinen Schiermonnikoog*	VR*/HR	Fr	0	0%	10

Natuurgebieden

Het verbeteren van het leefgebied op de Waddeneilanden, waar het gros van de voormalige populatie broedde, is de grootste uitdaging voor het herstel van de Blauwe Kiekendief in Nederland. Deels kan dat door stikstofgevoelige vegetaties goed te beheren zodat verruiging wordt tegengegaan. Uiteindelijk zal een overschrijding van de Kritische Depositie Waarden (KDW) moeten worden voorkomen op veel plaatsen, zoals ook in de gebiedsanalyses is voorzien. De problematiek van de Blauwe Kiekendief beperkt zich niet alleen tot het ongunstiger worden van de broedgebieden zelf, maar heeft vooral te maken met de voedselsituatie in de foerageergebieden. Dat is een ingewikkelde puzzel waarbij allerlei factoren een rol spelen, zoals de situatie van Konijn als belangrijke prooi-soort, van woelmuizen zoals de Noordse Woelmuis op Texel en Veldmuizen op de andere Waddeneilanden, maar ook de voedselsituatie in agrarisch gebied dat de broedgebieden omringt. Er ligt een duidelijke rol voor natuurbeheer, onder meer hoe omgegaan wordt met begrazing in potentiële foerageergebieden in de duinen.

Agrarisch gebied

Er liggen kansen voor de Blauwe Kiekendief in het agrarisch gebied (Vogelbescherming 2021). In grootschalige open akkergebieden zoals in Groningen en in Flevoland kunnen Blauwe Kiekendieven zich succesvol voortplanten, zo blijkt uit recente ervaringen in Nederland en ook in ons omringende landen (Frankrijk). Daartoe kunnen specifieke agrarisch natuurbeheermaatregelen helpen zoals maatregelen die de voedselsituatie voor de soort verbeteren (vogelakkers), aanleg en beheer akkerranden, slootranden. Tevens kan een programma met nestbeschermende maatregelen om predatie en uitmaaien te voorkomen nodig zijn om het broedsucces op peil te houden.

3. Advies voor regionale opgave voor 2030 en 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2030 en 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (landelijk doel voor 2030 en 2050 bedraagt resp. 20 en 50 paren terwijl in de actuele situatie ca. 10 paren aanwezig zijn), is er ook een regionale opgave om een gunstig populatieniveau te bereiken. Alhoewel het grootste aandeel van de (kleine) populatie nu in Groningen broedt (akkers Oldambt) is de potentie met name gelegen in het herstel van de voormalige populaties op de Waddeneilanden, naast een opbouw van populaties in grootschalige akkergebieden in Groningen en Flevoland. Opgaven in de zuidelijke provincies worden niet kansrijk en haalbaar geacht zodat herstel vooral kansrijk is in Friesland, Noord-Holland en Groningen.

Tabel 5. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Blauwe Kiekendief als broedvogel voor 2030 en 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2030	Voorstel regionale opgave 2050
Groningen	5	47%	onzeker	7	15
Noord-Holland	3	33%	matige afname	3	6
Friesland	2	20%	onzeker	8	25
Flevoland	<1	<1%	onzeker	2	4
Drenthe	<1	<1%	onzeker	behoud geschikte broedlocaties	behoud geschikte broedlocaties
Landelijk	10	100	matige afname	20	50

V. Prioritering

Het internationaal belang van de Nederlandse populatie is gering. Van de Europese en EU-populatie broedt minder dan 0,1% in Nederland. Tegelijkertijd is de afname zodanig sterk dat de Blauwe Kiekendief als broedvogel uit Nederland dreigt te verdwijnen, waarmee mogelijk ook het voortbestaan van de Noord-Nederlandse/Noord-Duitse/Deense broedpopulatie in gevaar komt.

In Nederland zou de prioriteit moeten liggen op het nemen van maatregelen in de gebieden waar tot in de jaren tachtig het gros van de broedpopulatie voorkwam, namelijk de Waddeneilanden. Daarbij kan met name worden gedacht aan het bevorderen van de voedselsituatie. Dat vereist ook beheerkeuzes omdat het huidige begrazingsbeheer leidt tot (verdere) kwaliteitsvermindering van het leefgebied.

Kleinere opgaven liggen op het vasteland zoals behoud van het broedgebied in Oost-Groningen en in de Oostvaardersplassen. Een succesvolle aanpak zal daar gericht moeten zijn op het verbeteren van de foerageeromstandigheden in de ruime omgeving van de nestlocaties, rekening houdend met de grote actieradius van de soort.

Over de omvang en ligging van geschikte foerageergebieden en de benodigde hoeveelheid beschikbare prooien is onvoldoende bekend om gericht te sturen op behoud op verbetering. Het terreingebruik van Nederlandse broedparen is – gegeven de grote actieradius – dus een storende kennisleemte.

Literatuur

- BIJLSMA R.G., HUSTINGS F. & CAMPHUYSEN C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 2. GMB /KNNV, Haarlem/Utrecht.
- BOBBINK R., BAL D., VAN DOBBEN H.F., JANSEN A.J.M., NIJSSEN M., SIEPEL H., SCHAMINÉE J.H.J., SMITS N.A.C. & DE VRIES W. 2012. Herstelstrategieën 2. De effecten van stikstofdepositie op de structuur en het functioneren van ecosystemen.
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍSEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M. V., BAUER H.-G. & FOPPEN R. P. B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- VAN OOSTEN H., KOOLJMAN A., VAN TURNHOUT C., DEKKER J., VAN DEN BURG A. & NIJSSEN M. 2010. begrazingsbeheer in relatie tot herstel van faunagemeenschappen in de duinen. Eindrapportage 1e fase 2009-2011. DKI-ELI rapport.
- VAN OOSTEN H.H., VERSLUJIS R., KLAASSEN O., VAN TURNHOUT C. & VAN DEN BURG A.B. 2010. Knelpunten voor duinfauna. Relaties met aantasting en beheer van duingraslanden. DK-LNV rapport 2010/dk129-O. Ede

- VAN TURNHOUT C., HALLMANN C., DE BOER P., DIJKSEN L., KLAASSEN O., FOPPEN R. & VAN DER JEUGD H. 2013. Lange termijn populatiedynamiek van de Blauwe Kiekendief op de Wadden: inzichten uit een geïntegreerd populatiemodel. *Limosa* 86: 31-41.
- VOGEL R.L., FOPPEN R, VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M. & VAN TURNHOUT C.A.M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VOGELBESCHERMING NEDERLAND. 2021. Verslag online Seminar 11 maart 2021; Blauwe Kiekendief en velduil in het Waddengebied: een update en hoe verder? Georganiseerd door Grauwe Kiekendief Kenniscentrum Akkervogels, Sovon Vogelonderzoek Nederland en Vogelbescherming Nederland.

Geraadpleegde websites

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2021. Blauwe Kiekendief.
<https://stats.sovon.nl/stats/soort/2610>. Geraadpleegd op 5/11/2021.